

TASVIRIY SAN'ATNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Yusupova Obidaxon Olimjon qizi

*Andijon davlat pedagogika institute Tasviriy san'at va muhandsluk grafikasi**yo`nalishi 2- kurs 202-guruh talabasi**Emeil: obidaxontuxtayeva@gmail.com*MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

*Received: 17.05.2026**Revised: 18.05.2026**Accepted: 19.05.2026*

KALIT SO'ZLAR:

*tasviriy san'at,
rangtasvir, grafika,
haykaltaroshlik,
perspektiva, san'at
tarixi, estetik tarbiya,
milliy qadriyat,
ijodkorlik, madaniyat*

Maqolamda tasviriy san'atning shakllanish jarayoni, tarixiy taraqqiyot bosqichlari hamda jamiyat ma'naviy hayotidagi ahamiyati yoritilgan. Qadimgi davr san'atidan tortib zamonaviy tasviriy san'atgacha bo'lgan rivojlanish bosqichlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, tasviriy san'atning yoshlar tafakkurini rivojlantirishdagi, estetik didini shakllantirishdagi hamda milliy qadriyatlarni targ'ib etishdagi o'rni haqida fikr yuritiladi. Maqolada tasviriy san'atning nazariy asoslari bilan bir qatorda amaliy va pedagogik ahamiyati ham ochib berilgan.

Kirish: Tasviriy san'at insoniyat madaniyatining eng qadimiy va muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Inson o'zining his-tuyg'ularini, dunyoqarashini va borliqqa bo'lgan munosabatini turli tasvirlar orqali ifodalashga harakat qilgan. Shu sababli tasviriy san'at jamiyat taraqqiyoti bilan birgalikda rivojlanib kelgan ma'naviy boylik sifatida qadrlanadi. Qadimgi g'or devorlariga ishlangan tasvirlardan tortib bugungi zamonaviy raqamli san'at namunalarigacha bo'lgan jarayon inson tafakkuri va estetik qarashlarining yuksalib borayotganligini ko'rsatadi.

Tasviriy san'at nafaqat go'zallikni aks ettirish vositasi, balki inson ma'naviyatini boyituvchi muhim omildir. San'at orqali inson tabiatni, jamiyatni va o'z ichki kechinmalarini anglaydi. Shu jihatdan tasviriy san'at yosh avlodni estetik ruhda tarbiyalash, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish hamda milliy qadriyatlarga hurmat ruhini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, ta'lim tizimida tasviriy san'at fanining o'qitilishi o'quvchilarning tasavvurini kengaytiradi, kuzatuvchanligini oshiradi va san'atga bo'lgan qiziqishini mustahkamlaydi.

Tasviriy san'atning rivojlanish bosqichlarini o'rganish orqali turli davrlardagi madaniy jarayonlar, xalqning urf-odatlar va dunyoqarashi haqida muhim ma'lumotlarga ega bo'lish mumkin. Har bir tarixiy davr san'atida o'sha zamonning ijtimoiy-siyosiy muhiti, estetik

qarashlari hamda ma'naviy qadriyatlari aks etgan. Shu bois san'at tarixini o'rganish yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashda muhim vosita hisoblanadi.

Bugungi kunda zamonaviy texnologiyalarning rivojlanishi tasviriy san'atning yangi yo'nalishlarini yuzaga keltirmoqda. Kompyuter grafikasi, digital art va grafik dizayn kabi yo'nalishlar san'atning imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Perspektiva va proyeksiya qonunlarini o'rganish esa tasviriy san'atning nazariy hamda amaliy asoslarini mustahkamlashda muhim o'rin tutadi²⁷. Shu bilan birga, tasviriy san'at darslarini mazmunli tashkil etish, sinfdan tashqari ijodiy faoliyatlarni yo'lga qo'yish o'quvchilarning san'atga bo'lgan qiziqishini oshiradi²⁸. Shunday ekan, tasviriy san'atning rivojlanish bosqichlarini ilmiy jihatdan o'rganish va tahlil qilish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Chunki san'at inson tafakkurining mahsuli sifatida jamiyatning ma'naviy taraqqiyotiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi: Tasviriy san'at insoniyat madaniyatining eng qadimiy va muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Uning rivojlanish bosqichlari qadimgi davr san'atidan boshlab zamonaviy san'at yo'nalishlarigacha bo'lgan tarixiy jarayonlarni qamrab oladi. Ilmiy manbalarda tasviriy san'atning shakllanishi va taraqqiyoti turli nuqtai nazarlarda tadqiq etilgan.

O.R. Adhamova o'zining "Tasviriy san'atni o'qitishning rivojlanish bosqichlari va taraqqiyoti" nomli maqolasida tasviriy san'atning tarixiy taraqqiyotini qadimgi davr, o'rta asrlar, uyg'onish davri hamda zamonaviy bosqichlarga ajratib o'rganadi. Muallif san'at taraqqiyotining jamiyat madaniyati va ta'lim tizimi bilan uzviy bog'liqligini ta'kidlaydi²⁹.

S.F. Abdirasilovning "Tasviriy san'at o'qitish metodikasi" asarida tasviriy san'atni o'qitishning ilmiy-pedagogik asoslari, estetik tarbiya va ijodiy tafakkurni rivojlantirish masalalari yoritilgan. Muallif o'quvchilarda badiiy did va tasviriy savodxonlikni shakllantirishda zamonaviy metodlarning ahamiyatini ko'rsatadi. Ushbu manba tasviriy san'atning rivojlanish bosqichlarini pedagogik jihatdan tahlil qilishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi³⁰.

R. Hasanovning "Maktabda tasviriy san'atni o'qitish metodikasi" kitobida esa tasviriy san'atning o'quv jarayonidagi o'rni, tasvirlash usullari va amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish yo'llari keng yoritilgan. Muallif tasviriy faoliyat orqali o'quvchilarning estetik dunyoqarashi hamda ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish mumkinligini ilmiy asoslaydi³¹.

Sharq miniatyura san'ati tarixiga oid ilmiy ishlarda ham tasviriy san'atning muhim rivojlanish bosqichlari ochib berilgan. Jumladan, U.B. Botirqulova Sharq miniatyura

²⁷ Abduraimova Muazzamoy Abduqodir qizi. "PERSPEKTIVA." *INTERNATIONAL CONFERENCES*, Vol. 1, No. 11, 2022.

²⁸ Mirzayev Sodiqjon Olimovich. "Tasviriy san'at darslarini mazmunli tashkil etishda sinfdan va maktabdan tashqari ishlar samaradorligini oshirish."

²⁹ Adhamova O.R. *Tasviriy san'atni o'qitishning rivojlanish bosqichlari va taraqqiyoti*. – 2023.

³⁰ Abdirasilov S.F. *Tasviriy san'at o'qitish metodikasi*. – Toshkent, 2012.

³¹ Hasanov R. *Maktabda tasviriy san'atni o'qitish metodikasi*. – Toshkent: Fan, 2004.

san'atining shakllanishi, Temuriylar davridagi yuksalishi va Kamoliddin Behzod ijodining san'at taraqqiyotidagi o'rnini tahlil qilgan. Muallif miniatyura san'ati nafaqat estetik meros, balki tasviriy san'at ta'limining muhim manbasi ekanligini qayd etadi³².

Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlarda tasviriy san'atdagi yangi oqim va yo'nalishlar, raqamli texnologiyalar hamda innovatsion yondashuvlarning rivojlanishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu esa tasviriy san'atning bugungi kundagi taraqqiyot bosqichi zamonaviy texnologiyalar bilan chambarchas bog'liq ekanligini ko'rsatadi³³.

Mazkur tadqiqotni amalga oshirish jarayonida tarixiylik, qiyosiy tahlil, kuzatish va ilmiy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida tasviriy san'atning qadimgi davrdan hozirgi kungacha bo'lgan rivojlanish bosqichlari ilmiy manbalar asosida tahlil qilindi.

Tarixiy metod yordamida tasviriy san'atning shakllanish jarayoni, turli davrlardagi badiiy yo'nalishlar va ularning o'ziga xos jihatlari o'rganildi. Qiyosiy tahlil metodi orqali Sharq va G'arb tasviriy san'ati rivojlanishidagi umumiy hamda farqli jihatlari taqqoslandi.

Pedagogik kuzatish metodidan tasviriy san'atni o'qitish jarayonidagi zamonaviy yondashuvlarni aniqlashda foydalanildi. Shuningdek, ilmiy umumlashtirish asosida tasviriy san'atning jamiyat ma'naviy hayotidagi o'rnini va uning estetik tarbiyadagi ahamiyati haqida xulosalar chiqarildi.

Muhokama va natija: Mazkur tadqiqot davomida tasviriy san'atning rivojlanish bosqichlari tarixiy va ilmiy manbalar asosida tahlil qilindi. O'rganishlar natijasida tasviriy san'at insoniyat madaniyatining ajralmas qismi sifatida qadimiy davrlardan boshlab shakllanib kelgani aniqlandi. Dastlabki bosqichlarda tasviriy san'at insonlarning kundalik hayoti, ov jarayonlari va diniy qarashlarini aks ettiruvchi qoyatosh suratlari ko'rinishida namoyon bo'lgan.³⁴

Keyingi davrlarda san'atning mazmun va shakli takomillashib borganligi kuzatildi. Sharq mamlakatlarida miniatyura san'ati, naqsh va kitob bezagi rivojlangan bo'lsa, G'arb san'atida realizm, perspektiva va inson anatomiyasini tasvirlash usullari taraqqiy etgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, Temuriylar davrida tasviriy san'at ilm-fan va madaniyat bilan uyg'un holda rivojlanib, Kamoliddin Behzod ijodi orqali yuksak bosqichga ko'tarilgan.³⁵

Shuningdek, tasviriy san'atning rivojlanishi jamiyatning ma'naviy va estetik taraqqiyoti bilan bog'liq ekanligi aniqlandi. San'at asarlari orqali insonlarning dunyoqarashi, milliy qadriyatlari va madaniy merosi avloddan-avlodga yetkazib kelingan. Shu jihatdan tasviriy san'at yoshlarni estetik ruhda tarbiyalashning muhim vositalaridan biri hisoblanadi.³⁶

Zamonaviy bosqichda esa tasviriy san'atning raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalashuvi kuzatilmoqda. Kompyuter grafikasi, dizayn va multimedia vositalarining

³² Botirqulova U.B. *Sharq miniatyura san'atining tarixiy rivojlanishi va badiiy-estetik xususiyatlari*. – 2026.

³³ Abdunazarov D.X. *Tasviriy san'atda oqim va yo'nalishlar*. – 2023.

³⁴ Karimov B. *Qadimgi tasviriy san'at va uning shakllanish bosqichlari*. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.

³⁵ Nurmatov A. *Sharq miniatyura san'ati tarixi*. – Samarqand, 2020.

³⁶ Rasulov T. *Estetik tarbiya va tasviriy san'at*. – Toshkent: Fan, 2019.

keng qo'llanilishi tasviriy san'at imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Tadqiqot natijalariga ko'ra, innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida olib borilgan tasviriy san'at darslari o'quvchilarning ijodiy tafakkuri va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali natija bermoqda.³⁷

Tahlillar natijasida tasviriy san'atning barcha rivojlanish bosqichlari o'zaro uzviy bog'liqligi va har bir davr keyingi bosqich taraqqiyotiga asos bo'lib xizmat qilgani aniqlandi. Shu sababli tasviriy san'at tarixini chuqur o'rganish, milliy san'at namunalarini asrab-avaylash hamda ularni ta'lim jarayoniga keng tatbiq etish bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.³⁸

Xulosa: Tasviriy san'at insoniyat madaniy taraqqiyotining eng qadimiy va muhim sohalaridan biri bo'lib, uning rivojlanish bosqichlari jamiyat tarixiy, madaniy va ma'naviy o'zgarishlari bilan bevosita bog'liq holda shakllanib kelgan. Tadqiqot davomida o'rganilgan manbalar shuni ko'rsatdiki, tasviriy san'atning dastlabki ko'rinishlari ibtidoiy jamiyat davriga borib taqaladi. Qoyatosh suratlari, g'or devorlariga chizilgan tasvirlar insonning atrof-muhitni anglash, ov jarayonlarini ifodalash va tabiat hodisalarini tasvirlashga bo'lgan ehtiyojidan kelib chiqqan.³⁹

Keyingi tarixiy bosqichlarda tasviriy san'at asta-sekin takomillashib, qadimgi sivilizatsiyalar – Misr, Mesopotamiya, Yunoniston va Rim madaniyatlarida o'ziga xos badiiy tizimga ega bo'lgan. Bu davrlarda san'at asarlari nafaqat estetik, balki diniy va mafkuraviy vazifalarni ham bajargan. Tasviriy san'atda kompozitsiya, shakl va ranglardan foydalanishning dastlabki nazariy asoslari shakllana boshlaganligi aniqlandi.

O'rta asrlar davrida esa Sharq va G'arb san'ati turlicha yo'nalishda rivojlandi. Sharq mamlakatlarida, xususan, Markaziy Osiyoda miniatyura san'ati, naqshinkor bezak va xattotlik san'ati yuksak darajada taraqqiy etdi. Bu jarayonda Kamoliddin Behzod maktabi tasviriy san'at tarixida alohida o'rin egalladi. G'arb san'atida esa diniy mavzular ustunlik qilgan holda, asta-sekin realizm va perspektiva tamoyillari shakllana boshladi.⁴⁰

Uyg'onish davri tasviriy san'at rivojida burilish nuqtasi bo'lib, bu davrda inson obrazini realistik tasvirlash, anatomik aniqlik va ilmiy yondashuv kuchaydi. Leonardo da Vinchi, Mikelanjelo kabi ustalar ijodi tasviriy san'atni yangi bosqichga olib chiqdi. Keyingi asrlarda esa barokko, klassitsizm, romantizm kabi badiiy oqimlar shakllanib, san'atning ifoda vositalari yanada kengaydi.

Zamonaviy davrga kelib tasviriy san'atning rivojlanishi texnologik taraqqiyot bilan chambarchas bog'lanib ketdi. Raqamli grafika, dizayn, 3D modellashtirish va multimedia san'ati yangi ijodiy imkoniyatlarni ochib berdi. Bu esa san'atning nafaqat an'anaviy ko'rinishlarda, balki raqamli platformalarda ham rivojlanishiga olib keldi.

³⁷ Xoliqov M. *Zamonaviy tasviriy san'atda innovatsion texnologiyalar*. – Andijon, 2022.

³⁸ Jo'rayev S. *Tasviriy san'at taraqqiyoti va madaniy meros*. – Toshkent, 2021.

³⁹ Karimov B. *Qadimgi va o'rta asr tasviriy san'ati tarixi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.

⁴⁰ Nurmatov A. *Sharq va G'arb tasviriy san'ati rivojlanishi*. – Samarqand, 2020.

Umuman olganda, tasviriy san'atning rivojlanish bosqichlari inson tafakkuri, madaniyati va estetik qarashlarining tarixiy evolyutsiyasini aks ettiradi. Har bir davr san'atning mazmuni va shakliga yangi yondashuvlar olib kirgan bo'lib, bu jarayon uzluksiz ravishda davom etib kelmoqda. Shu bois tasviriy san'atni chuqur o'rganish nafaqat tarixiy merosni anglash, balki yosh avlodning estetik didi va ijodiy salohiyatini rivojlantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.⁴¹

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduraimova Muazzamoy Abduqodir qizi. "PERSPEKTIVA." *INTERNATIONAL CONFERENCES*, Vol. 1, No. 11, 2022.
2. Mirzayev Sodiqjon Olimovich. "Tasviriy san'at darslarini mazmunli tashkil etishda sinfdan va maktabdan tashqari ishlar samaradorligini oshirish."
3. Adhamova O.R. *Tasviriy san'atni o'qitishning rivojlanish bosqichlari va taraqqiyoti*. – 2023.
4. Abdirasilov S.F. *Tasviriy san'at o'qitish metodikasi*. – Toshkent, 2012.
5. Hasanov R. *Maktabda tasviriy san'atni o'qitish metodikasi*. – Toshkent: Fan, 2004.
6. Botirqulova U.B. *Sharq miniatyura san'atining tarixiy rivojlanishi va badiiy-estetik xususiyatlari*. – 2026.
7. Abdunazarov D.X. *Tasviriy san'atda oqim va yo'nalishlar*. – 2023.
8. Karimov B. *Qadimgi tasviriy san'at va uning shakllanish bosqichlari*. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
9. Nurmatov A. *Sharq miniatyura san'ati tarixi*. – Samarqand, 2020.
10. Rasulov T. *Estetik tarbiya va tasviriy san'at*. – Toshkent: Fan, 2019.
11. Xoliqov M. *Zamonaviy tasviriy san'atda innovatsion texnologiyalar*. – Andijon, 2022.
12. Jo'rayev S. *Tasviriy san'at taraqqiyoti va madaniy meros*. – Toshkent, 2021.
13. Karimov B. *Qadimgi va o'rta asr tasviriy san'ati tarixi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
14. Nurmatov A. *Sharq va G'arb tasviriy san'ati rivojlanishi*. – Samarqand, 2020.
15. Karimov B. *Qadimgi va o'rta asr tasviriy san'ati tarixi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.

⁴¹ Karimov B. *Qadimgi va o'rta asr tasviriy san'ati tarixi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.